

Cultuurhistorische elementen?

Op een golfbaan kunnen cultuurhistorische elementen voorkomen. Deze onderdelen van het landschap stammen uit lang vervlogen tijden.

TEKST EN FOTO'S: GUIDO HAMELINK, SANDER KRISTALIJN

Het Nederlandse landschap is in vergelijking met dat van andere landen niet verschrikkelijk oud, maar wel een van de drukst bevolkte gebieden ter wereld. Het hierdoor intensieve landgebruik heeft tot gevolg dat grond door de eeuwen heen vaak vele malen van eigenaar en functie is gewisseld. Gewisseld of niet, de verdwenen functies zijn in het landschap vaak nog wel terug te zien. Elementen die hierop wijzen noemen we cultuurhistorische elementen. Voorbeelden zijn landschappelijke patronen zoals

veenweidegebied, terpen en akkers. Kleinere elementen zijn erfafscheidingen, oude vormen van fruit- of houtteelt, oude tuinen of zelfs verdedigingswerken zoals bijvoorbeeld de Hollandse Waterlinie. Helaas verdwijnen er nog steeds elementen doordat ze niet als zodanig worden herkend of doordat men niet weet hoe ze te beheren. De grootste klapper in het vernietigen van dit historische erfgoed is echter in de afgelopen veertig jaar door schaalvergroting in de landbouw opgetreden.

Bij de aanleg van golfbanen wordt het landschap vaak ingrijpend gewijzigd, maar zelfs dan zijn er nog elementen te herkennen. De golfbaanarchitect speelt hierin een belangrijke rol. Deze kan de keuze maken karakteristieke elementen te behouden in het uiteindelijke ontwerp.

Cultuurhistorie en natuur

De waarde van cultuurhistorische elementen zit hem niet alleen in de geschiedenis. Veel elementen, denk bijvoorbeeld aan oude veekeringen in de vorm van meidoornhagen, hebben ook een belangrijke functie voor de natuur. Ten opzichte van de groot-schalige landbouw biedt het (oude) kleinschalige landschap veel meer mogelijkheden voor planten en dieren. Een kleinschaligheid die ook op een golfbaan terug te vinden is.

Hakhout

Bomen die laag bij de grond worden afgezet en na een jaar of vijf opnieuw worden afgezet, noemen we hakhout.

Een meerstammige eikenhakhout stobbe met meerdere, dunne stammen. Een cultuurhistorisch element.

Het 3 tot 10 cm dikke hout werd vroeger gebruikt voor allerlei doeleinden zoals het maken van stelen | voor gereedschap. Vroeger was er veel hakhout in Nederland. Boerderijen en landgoederen hadden een of meer percelen hakhout voor eigen gebruik en voor de verkoop. Verschillende houtsoorten zijn hiervoor gebruikt, maar eik, els, wilg en es zijn de meest voorkomende varianten. Deze soorten hebben ook het beste vermogen opnieuw uit te groeien. Op plekken waar het vee de jonge scheuten kon opeten, werd het hakhout hoger afgezet, ook wel bekend als knobomen. Tegenwoordig is er niet veel hakhout meer in gebruik, maar zijn veel

stronken nog wel als zodanig te herkennen. Bijzonder is dat deze stronken of stobben vaak vele malen ouder zijn dan de dunne stammen doen vermoeden. Je kunt hakhout herkennen aan de meerstammige boom, een dikke stronk/stobbe met meerdere dunne stammen. Het beheer bestaat uit het afzetten van de meerstammige boom bij de takaanzet, circa 30 cm boven de grond. Wanneer je het niet meer aandurft de bomen af te zetten door een te dikke stam, kan nieuwe aanplant op een perceel in de buurt een idee zijn. Het afzetten gebeurt om de vier tot tien jaar, afhankelijk van de groeisnelheid.

Oude lanen hebben een parallelle dubbele rij bomen op gelijke afstand van elkaar.

Stinzenbos

Een element dat met name zichtbaar wordt in het vroege voorjaar is het stinzenbos. Kenmerkend voor dit type zijn de vroegbloeiende planten in een bont kleurenpallet. Het gaat hier om allerlei soorten voorjaarsgeofieten; planten die na de bloei overleven door de wortelstok of knol in de grond. Een grote groep planten is vanaf een jaar of vijfhonderd geleden ingevoerd in Nederland door landgoedeigenaren en kasteelheren die op zoek waren naar bijzondere planten om hun aanzien nog meer kracht bij te zetten. De naam stinzenplanten is afkomstig van de Friese naam voor steenhuis: stins. Er worden duidelijke eisen aan de bodem gesteld; een doorsnee bosbodem is vaak niet de juiste groeiplaats. Een wat rijkere grond met een goede structuur en bovendien een pH-waarde van meer dan 7 (basisch) zijn voorwaarden voor een goede groei. Op de normale verstikkende strooisellaag van een eiken- of beukenbos zal niet snel zoveel moois te zien zijn. Het wordt een ander verhaal wanneer er in de struiklaag bijvoorbeeld hazelaar of lijsterbes voorkomt. Het bladafval van deze struiksoorten is veel beter afbreekbaar en zorgt voor een meer gezonde structuur van de bosbodem. Je kunt een stinzenbos herkennen aan oudere bossen of percelen nabij een oud erf, huis of kasteel met voorjaarsbloeiërs. Bij beheer van dit bos moet er rekening worden gehouden met genoeg schaduw en genoeg licht op de bosbodem door

dunning. Bij verstoring door ruigtekruiden als brandnetel kan de bosmaaier worden ingezet.

Hagen

Hagen werden vroeger als veekering gebruikt en de soorten die hierin gebruikt werden bevatten daarom vaak doorns. Sinds de intrede van prikkeldraad is er een grote hoeveelheid hagen geruimd. Een veelgebruikte soort was de meidoorn. Door de hoger geplaatsten werd meer gebruik gemaakt van beuk; hiervoor moest meer betaald worden. In fruitteeltgebieden worden hoge elzenhaagschermen gebruikt als windvangsers en om ruimte te bieden

aan natuurlijke vijanden van voor de fruitteelt schadelijke insecten. Oude hagen zijn te herkennen aan de gelijkmatige vorm en dicht door een fijnvertakte structuur. Het beheer bestaat uit scheren of knippen en herstel door nieuwe aanplant.

Lanen

Lanen zijn een zeer oud en nog altijd graag toegepaste landschapsvorm. Ze brengen structuur aan en vroeger waren de bomen ook belangrijk als beschutting voor de reiziger. Langs Nederlandse lanen staan hoofdzakelijk eiken of beuken. De herkenning van lanen lijkt soms makkelijker dan het is, doordat niet altijd de structuur goed in stand is gebleven. Er kunnen bijvoorbeeld houtopstanden in aangrenzende percelen een laan hebben ingepakt. Oud kaartmateriaal biedt wellicht een houvast om op zoek te gaan naar sporen uit het verleden.

Je kunt oude lanen herkennen aan een parallelle dubbele rij bomen op gelijke afstand van elkaar. Het beheer is door snoei en andere vormen van boomverzorging. Slechte en dode exemplaren moet je vervangen. 🌱

Guido Hamelink en Sander Kristalijn werken bij NLadviseurs – adviesbureau voor natuurbeheer en landschapsoptimalisering in Arnhem, telefoon 06-43000297, www.nladvisers.nl.

Oude hagen, zoals in deze veenweide met veehouderij, hebben een gelijkmatige vorm en zijn dicht door een fijnvertakte structuur.